

Kronika tak řečeného Dalimila

Zopakujme si ...

Otázky k diskusi na úvod:

1. Co je to kronika?

2. Promluvte o Kosmově Kronice české.

- stáří
- jazyk
- literární forma
- Kosmovy prameny
- časové období (Jakou událostí obvykle začínají středověké kroniky?)

3. Zopakujte charakteristické rysy Kosmova vypravování.

Literárněhistorický kontext

Zapište si základní informace o rozvoji česky psané literatury na území Čech:

Rozvoj česky psané literatury

(poslední čtvrtina 13. století – počátek 15. století)

Toto období je charakteristické **dobudováním českého středověkého státu**.

Literaturu „pracovně“ dělíme do **dvou etap s mezníkem v 50. letech 14. století**, tedy po nástupu Karla IV. na český trůn. Během jeho vlády dosahuje česky psaná středověká tvorba vrcholu.

Karel IV. (1316-1378), doba vlády 1346 - 1378

Byl to **první český král**, který se stal také **císařem Svaté říše římské**. Po korunovaci burgundským králem se stal osobním vládcem všech království Svaté říše římské.

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Karel IV. byl syn dědičky Přemyslovců Elišky a krále Jana Lucemburského. Karel byl původně pokřtěný jako Václav, jméno Karel přijal při biřmování, během své výchovy ve Francii po svém strýci a kmotrovi Karlu IV. Sličném. Karel IV. patřil mezi **nejvýznamnější panovníky vrcholného středověku**. Byl neobyčejně vzdělaný a inteligentní, plynně hovořil pěti jazyky.

(www.wikipedia.cz)

V architektuře a výtvarném umění se uplatňuje **gotický styl**. K jeho nejvýznamnějším stavbám patří katedrála sv. Víta (započatá 1344, podílel se na ní architekt Matyáš z Arrasu), hrad Karlštejn (1348-1357) a Karlův most (od r. 1357).

(Literatura I, Výklad, Scientia 2003)

(www.wikipedia.cz)

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Literatura tohoto období se obvykle dělí **do dvou etap**:

- **počátky rozvoje česky psané literatury**
(poslední čtvrtina 13. století – polovina 14. století)
- **vrchol středověké literatury**
(polovina 14. století – počátek 15. století)

Soustředíme se nyní na první etapu středověké literatury:

Počátky rozvoje česky psané literatury

Přečtěte si základní informace a zapište si stručné výpisky do sešitu.

Od poloviny 13. století dochází v našich zemích k **rychlejšímu hospodářskému rozvoji**. Poslední Přemyslovci jsou úspěšní v zahraničních výbojích, zakládají **královská města**, s **těžbou stříbra** se mění naturální renta v rentu peněžní, volná území jsou postupně **kolonizována cizinci ze sousedních německých oblastí**.

Společnost se rozrůžňuje – vytváří se **vyšší a nižší šlechta a městský patriciát**. Domácí obyvatelstvo se národnostně uvědomuje a **v konkurenci s německou a latinskou tvorbou si vytváří literaturu v národním jazyce**. K autorům patří stále převážně **duchovenstvo**. Písemnictví se však již **zesvětšuje tím, že do něho vstupuje také šlechta a měšťané**.

Nejstarší dochované české texty spadají do oblasti **duchovní lyriky** (Ostrovská píseň). Početněji je zastoupena česká **duchovní epika**, konkrétně legendy (např. apokryf o Jidášovi, jinak tzv. Legenda o Jidášovi). Za nejvýznamnější díla tohoto období jsou považovány **první dvě česky psané památky světské epiky – Alexandreida** (viz DUM III/2-CJ1/2.1/Šv) a **Kronika tak řečeného Dalimila**.

(Literatura I, Výklad, Scientia 2003)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Kronika tak řečeného Dalimila **(vznik v letech 1310 – 1314)**

(www.wikipedia.cz)

Autora této kroniky neznáme – nehistorické přisouzení Dalimilovi vzniklo v době baroka.

Vznikla v letech 1310 – 1314, jak o tom svědčí počet dochovaných rukopisů i pozdějších vydání textu. Mezi opisy nedochovaného původního textu existují ale mnohdy časové rozdíly.

V Dalimilově kronice se poprvé **českým jazykem líčí vybrané události našich dějin do nástupu Jana Lucemburského**, a to s hlavní tendencí obrany národního společenství a domácího jazyka proti cizozemcům.

Autor měl blízko **k nižší šlechtě**.

Výrazové prostředky jsou střídme, **bezrozměrný verš** zní ve své prostotě a srozumitelnosti často až monumentálně.

Dílo (přes 4500 veršů) se **dochovalo v úplnosti**.

Pro svou národní tendenci bylo vytištěno za stavovského povstání a na počátku národního obrození.

(Literatura I, Výklad, Scientia 2003)

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Výňatky z díla

Přečtěte si následující ukázky a odpovězte na otázky následující za textem:

O Ľubušinu proročství

<p>Tdy Ľubuše odpovědě řkúc: „To vám beze Isti povědě, kak koli ste mě uhanili, když ste mě tak potupili. Zly člověk to drbí býti, kterýž pro své dobré dá obci zlým užiti. Obec jest každého ohrada, ktož ju tupí, minulať jej rada. Ztratě obcy, neúfaj do hrada, bez obcě dobude tebe všeliká sváda. Ale jáz vám své škody nedám zlým užiti, Chcu vám beze Isti raditi. Radějši byste mohli mój súd trpěti, než drbíte za kněz silného mužě jmieti. Lehčějieť tepe dievčie ruka, ot mužské rány bývá veliká muka. Tu mně tehdy uvěříte, když svého knězě za železným stolcem jědúc uzříte. Bude-li nad vámi cuzozemec vlásti, nemoci bude dlúho váš jazyk trváti. Túhať jest každého mezi cuzími a smutný utěší se mezi známými. Každý kraluje přátely svými ijeden múdrý nerad' se s cuzími. Pojmeť k sobě luď jazyka svého, budeť vždy hledati vašeho zlého, na váš luď bude hledati viny a svým rozdělí vašě dědiny.</p>	<p>tehdy upřímně ačkoli</p> <p>musí</p> <p>kvůli svému zájmu škodí celku záštita</p> <p>minul se rozumem nespoléhej na ochranu svár</p> <p>za své potupení neuškodím</p> <p>než abyste museli</p> <p>jak jí vládnout nebude moci</p> <p>každého mezi cizinci jímá tesknota</p> <p>ani jeden</p> <p>statky</p>
--	---

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Češte své, ač i krastavo,
nedaj v své cuzozemcu, česká hlavo!
Tomuť vy učí ženská hlava,
kde jeden jazyk, tu jeho sláva.“

své spory si vyřizujte sami mezi sebou

vás

(Z tzv. Cambridžského rukopisu)

- *Formulujte vlastními slovy, jaké myšlenky obsahuje Libušino proroctví?*
- *Jaká **výrazná idea o obci (vlasti)** je v Dalimilově kronice obsažena?*
- *Určete **literární žánr a formu**, popište ji.*

Josef Mathauser, Kněžna Libuše věští slávu Prahy

(www.wikipedia.cz)

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

O sedlské knieni Bořeně

Adolf Liebscher, Kníže Oldřich a Božena

(www.wikipedia.cz)

Kněz Oldřich o Postoloprtech lovieše.
Sta sě, že skrzě jednu ves jedieše,
uzřě, že sedlská dievka na potocě stáše,
bosa i bez rukávón rúcho práše.
Sedlka krásna velmi bieše
a k tomu ovšem stydlivé nrawy mějieše.
Poč sě jejie krásě diviti stojě
a inhed ji sobě za ženu pojě.
Ta knieni šlechetna velmi bieše,
sobě jmě Božena mějieše.
Páni mu z toho za zlé mějiechu,
kněz vece: "Páni, neradi slyšiechu,
z chlapón šlechtici bývajú
a šlechticí syni chlapy bývajú.
neb ostaralé stříebro šlechtu činí
a často šlechticě chudoba chlapstvem viní.

**u Postoloprť lovil
jel
uviděl; stála
prala
byla
mrawy; měla

ihned; pojal

měli
slyšeli
z neurozených**

evropský
sociální
fond v ČR

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Vyšli smy všichni z otcě jednoho

ve významu od Adama

a ten se čte šlechticem, jehož otec měl stříbra přemnoho.

A když jest tak šlechta s chlapstvem smiešena,

budeť Bořena má žena!

Radějí se chcu s českú sedlkú snieti

oženit

než královnu Němkyňu za ženu mieti.

Vřet každému srdce po jazyku svému,

proto Němkyně méně bude přětiti jazyku mému.

chovat se nepřátelsky

Němkyně bude německú čeled mieti,

a němečsky bude učiti mé děti,

proto bude jazyka rozdělenie

a inhed zemi jisté zkaženie.

Páni, neviete dobra svého,

lajíce mi z manželstva mého.

Kde byšte řečníky brali,

když by před knězem stáli?"

Když s Bořenu syna měl,

tomu byl Břecislav vzděl.

**byste; tlumočníky
před knížetem**

dal jméno

(Z tzv. Vídeňského rukopisu)

- Vystřídejte se **v hlasité četbě příběhu** *O selské kněžně Boženě*.
- Převyprávějte tento příběh vlastními slovy.
- Uveďte, kterými motivy se t.ř. Dalimil odchýlil od Kosmova textu.
- Najděte verše, ze kterých vyplývá, **čím se liší autorská pozice Dalimilovy kroniky** a *Alexandreidy*, tj. pojetí vztahu k neurozeným.
- Jaká **základní tendence** je naopak oběma památkám **společná**? Doložte na konkrétních pasážích v textu.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

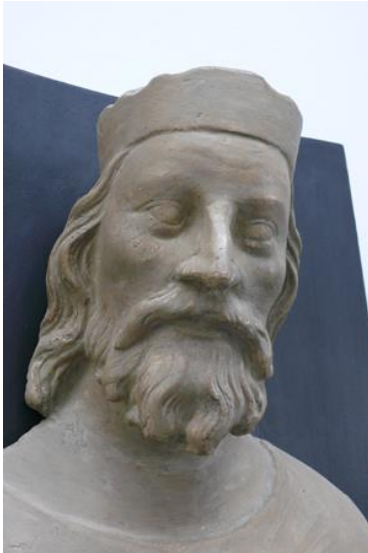
OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Ot krále Jana nynějšího šlechtného

Jan Lucemburský (1296-1346), doba
vlády 1310 – 1346

otec Karla IV.

www.wikipedia.cz

Po tom když Čechy uzřechu,
že v Korutanském statka nejmiechu,
královnu Elžku za Jana ciesařovicě dachu
a toho hrabí z Licmburka na královstvie pozvachu.
Pro Míšňany Korutanského vyhnachu,
a Jana z Licmburka králem českým korunovachu.
Toho, Bože, rač dlúho uzdraviti
a rač jeho, tvorče, naučiti,
aby miloval zemaný
a v svéj radě jměl české pány.
Nebo s těmi může čsti dojíti
a bez nich nemóž země uspokojiti.
Nebo jemu zemanóm uvěřiti,
nebo se čstí z země jíti,
Pánóm razi múdru býti,
kdež mohúc, zemi pokoj činiti.
(...)
Coť tiem mieni, sám znamenaj,

**neměli opory
za císařova syna**

ve zdraví zachovati

musí důvěřovat

**radím
udržovat mír**

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PÍSEK

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

vol z svého, jazyka, cizieho nechaj.

Pomni, čemuť Libuše jest učila,
jenž v svéj řeči nikdy neskřivila.

Mnoho by bylo jiného mluviti,
ale v tom chci dosti učiniti.

Ta kronika mluví od narození Jezukrista našeho

Do léta po tisíci po třech stech po dvúdcátú až šestého.

nemluvila pravdu

(Z tzv. Vídeňského rukopisu, v některých rukopisech je v závěru letopočet 1314)

- O jaké **historické události** se zmiňuje tato závěrečná ukázka?
- Obdobím vlády jakého panovníka tato **kronika končí**? Jaký vztah k němu zaujímá vypravěč?
- Jaká **tendenční myšlenka** opět v této ukázce převažuje? Doložte na konkrétních pasážích v textu.

AUTOEVALUACE:

Otázky na závěr ...

1. Popište společenské poměry v Čechách v období poslední čtvrtiny 13. století až do počátku 15. století.
2. Kdy dosahuje česky psaná literatura svého vrcholu? Za vlády jakého panovníka?
3. Charakterizujte Kroniku tak řečeného Dalimila, nejdůležitější dílo světské středověké epiky. Zmiňte následující body:
  - stáří
  - rozsah, původní text dochován?, komplexnost (úplnost) díla
  - jazyk (literární forma, literární žánr)
  - období českých dějin, které zaujímá
  - autorství
  - autorská pozice
  - tendenčnost díla